

Κ. Λ. ΜΕΡΑΝΑΙΟΥ

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

ΥΠΑΡΞΙΣΜΟΣ — ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ
ΠΕΡΣΟΝΝΑΛΙΣΜΟΣ — ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ
ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ

ΑΘΗΝΑ
1956

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
ΙΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Ε. Ξ. Δ. της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Non ad speculandum, sed ad opus

Ἡ σημερινή φιλοσοφία μᾶς προσφέρει ἕνα πλῆθος ἀπαντήσεων σέ πολλά καί βασικά ἐρωτήματα πού ἀπασχολοῦν τόν ἄνθρωπο. Ποιά ὅμως εἶναι ἡ ἀξία τῶν ἀπαντήσεων αὐτῶν; Ποιό τὸ κριτήριο γιὰ νὰ τὴν καθορίσουμε; Ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸ κάμουμε τοῦτο πρέπει νὰ ἐξετάσουμε τὸν ἀνθρώπινο χῶρο μας. Ὁ ἄνθρωπος νοεῖται ὡς ἄτομο καί ταυτόχρονα σὰν μέλος ἑνὸς κοινωνικοῦ συνόλου, ὅπου ζῆ, ὄρᾳ καί ἀναπτύσσεται. Βρίσκεται συνεχῶς μέσα σ' ἕνα περίπλοκο σύμπλεγμα σχέσεων καί ὑφίσταται ἀναγκαῖα τὴν ἐπίδρασή τους. Οἱ σχέσεις ὅμως αὐτὲς δὲν εἶναι κάτι τὸ ἐξ ἀρχῆς δεδομένο καί ἀναλλοίωτο, ἀλλὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἴδιας τῆς δημιουργικῆς δραστηριότητος τοῦ ἀνθρώπου. Ἄν λοιπὸν κάμουμε μιὰ ἀναδρομὴ στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπίνης ἐξέλιξης, ἢ καλύτερα στὴν ἴδια τὴν ἱστορία, θὰ δοῦμε πὼς ὁ πρωταρχικὸς παράγων, πού διαμορφώνει αὐτὴν τὴν ἱστορία, εἶναι ἡ ἀλληλοδιάδοχος φάσεις τῆς εἶναι ἡ δραστηριότητα, ἡ πράξις τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ πράξις λοιπὸν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι καί ὁ κινητήριος λόγος τῆς ἱστορίας.

Ἡ φιλοσοφία, ἐκδήλωση καί αὐτὴ τῆς ἀνθρώπινης πράξης, ἔχει γιὰ σκοπὸ τῆς καί ἀποστολὴ τῆς νὰ μᾶς συνειδητοποιήσῃ βαθύτερα τὴ σημασία τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητος ὡς παράγοντα διαμόρφωσης τῆς ἴδιας τῆς μοίρας μας. Συνοψίζοντας καί ἀποτιμῶντας ὀρθᾶ τὴν πείρα πού μᾶς προσφέρει ἡ ἱστορία καί ἡ ζωὴ καλεῖται νὰ διαφωτίσῃ τὸν ἄνθρωπο ἀναφορικὰ μὲ τὰ προβλήματα πού τοῦ δημιουργεῖ ἢ παροῦσα ὥρα καί νὰ τὸν καθοδηγήσῃ στὴν ὀρθὴν πράξιν. Δὲν εἶναι λοιπὸν μόνον ἀπλὴ θεωρία, ἀλλὰ ἐνεργὸς πρακτικὴ. Ἄλλωστε ἀπὸ αὐτὴν τὴν πράξιν τῆς φιλοσοφίας θὰ καταδειχθῇ « ἂν ἡ ἀνθρώπινη σκέψις μπορῇ νὰ καταλήξῃ σὲ μιὰ ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια ».

Ἡ σημερινὴ φιλοσοφία, ὕλων τῶν ἀποχρώσεων, ἀναγνωρίζει πὼς ὁ ἄνθρωπος ζῆ μέσα σὲ μιὰ κατάσταση τυραννικῆς ἀγωνίας καί φοβερῶν ἀδιεξόδων. Οἱ διάφορες σχολές, καθὼς θὰ δοῦμε, προσπαθοῦν νὰ καθορίσουν τὴ φύση καί τὴ σημασία ὅλων αὐτῶν τῶν καταστάσεων καί νὰ συναγάγουν ἀπὸ τοῦτο τὴ στάση καί τὴν πράξιν τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ ἀκριβῶς σὲ τοῦτο τὸ σημεῖο δημιουργοῦνται οἱ κίνδυνοι γιὰ μιὰ ἀφηρημένη καί ἀνεδαφικὴ ἄποψη καί μελέτη τῶν ἀνθρώπινων προβλημάτων. Οἱ περισσότερες φιλοσοφικὲς θεωρίες καταλήγουν στὴν κατασκευὴ

μιάς τυπολογίας όπως έγραψε ο Λούκασις¹⁾, και καταναγκάζουν τα ιστορικά γεγονότα να προσαρμοστούν σ' αυτήν. Έτσι όμως αντιστρέφουν και την αποστολή αλλά και τη θέση της φιλοσοφίας. Άδιαφορούν για την πραγματικότητα και ενδιαφέρονται μόνο για τη θεωρητική αλληλουχία των απόψεών τους. Στην περίπτωση όμως αυτή αποδείχεται στο τέλος πως δεν ενδιαφέρονται ούτε για τον άνθρωπο, αλλά ούτε και για το βασικό θέμα της ελευθερίας του και της ανθρώπινης πληρότητάς του. Έκτός απ' αυτό λησμονούν πως καμμιά φιλοσοφία, σαν τελειωμένο σύστημα, δεν μπορεί να περιέχει όλες τις απαντήσεις και όλες τις λύσεις και πως η αληθινή φιλοσοφική θεωρία δεν είναι δόγμα, αλλά μια θεωρία μεθόδου, ένα μέσο για τη μελέτη της πραγματικότητας, ένα μέσο που και αυτό συνεχώς τελειοποιείται και εξελίσσεται από την ίδια την πραγματικότητα.

Άποκλεισμένες όμως ώρισμένες στάσεις της φιλοσοφίας στον έρμητικό πύργο της κοσμοθεωρίας τους βρίσκονται μακριά απ' τον άνθρωπο και όχι μόνο αυτό αλλά προσποθούν και θεωρητικά να τον πείσουν πως δεν υπάρχει καμμιά δυνατότητα διαφυγής από τις ανυπέρβλητες δυσχέρειες όπου ζή και που κατά την άποψή της είναι ο κληρος του και η άδυσώπητη μοίρα του. Δέ θέλει να παραδεχτή τη φλογερή πνοή της αισιοδοξίας που έρχεται από την περιοχή της επιστημονικής έρευνας και γνώσης και προσπαθεί με χίλιες δυο έπινοήσεις να μάς παρασύρη σε δρόμους που μάς απομακρύνουν και τελικά μάς αποκρύπτουν τη φυσική και την ανθρώπινη πραγματικότητά μας.

Έκτός όμως από την αντιανθρώπινη θέση ώρισμένων φιλοσοφικών θεωριών υπάρχουν και οι θεωρητικές απόψεις που πιστεύουν στον άνθρωπο και στην τελική κατίσχυση της ανθρώπινης ελευθερίας. Παρ' όλον αυτό όμως είναι χρήσιμη από μια άποψη ή μελέτη των σύγχρονων φιλοσοφικών θεωριών, γιατί εξασκοῦν μια γοητεία και στα χέρια έπιτηδείων «άναθεωρητών» και χλιαρών έκλεκτικών γίνονται όπλο πνευματικής συσκότισης και παραχάραξης. Στην περίπτωση όμως αυτή πρέπει να αποκαλυφθῆ και η σημασία των προσπαθειών τους και τὸ τί έπιδιώκουν. Άλλωστε καθὼς έλεγε και ο Σωκράτης καλὸν θά είναι να εξετάσωμε αν δεν υπάρχει και κάποιος δρόμος πιὸ σύντομος και πιὸ δμαλὸς για τὴν αληθινή γνώση : «Τούτου τοι ένεκα χρή, πάντας τοὺς λόγους άνω και κάτω μεταστρέφοντα, έπισκοπεῖ εἰ τίς πως ῥάων και βραχυτέρα φαίνεται επ' αυτήν ὁδός, ίνα μὴ μάτην πολλήν άπίη και τραχείαν έξὸν ὀλίγην τε και λείαν». (Πλάτωνος : Φαῖδρος, 272c).

Άθήνα, 11 Άπριλίου 1956

1) G. Lucacs : 'Ο Μάξ Βέμπερ και η γερμανική κοινωνιολογία.